

Ebony Band

Muzikale leiding: Gunther Schuller

foto Courtesy Ken Poston Collection

Werken van Robert Graettinger

Ebony Band
Muzikale leiding: Gunther Schuller

Er zal een keuze worden gemaakt uit
de volgende werken:

Robert Graettinger

City of Glass (versie I)

Entrance

Skyscrapers

Dance at the Mirror

Conclusion

City of Glass (versie II)

The Entrance and the structures

Dance at the Mirror

Reflections

Graettinger

Graettinger

Graettinger 2#

Incident in Jazz

Modern Opus

Thermopolae

Transparency

Untitled

You Go To My Head

Autumn in New York

April in Paris

Laura

Pete Rugolo

Conflict

Mirage

Franklyn Marks

Trajectories

6 juni 1993, 20.15 uur
Beurs van Berlage, Wang Zaal
(concert in het kader van het Holland
Festival)

8 juni 1993, 20.15 uur
Muziekcentrum Vredenburg

Coproduktie Holland Festival, Muziekcentrum
Vredenburg, Radio 4
Het concert van 6 juni wordt rechtstreeks uit-
gezonden op Radio 4.

Ebony Band

fluit	– Paul Verhey
hobo	– Werner Herbers
klarinet	– John Rucco
fagot	– John Mostard
saxofoon	– Leo van Oostrom Michiel van Dijk John Rucco Hens Otter Marc Scholten
hoorn	– Pieter Gouderjaan Peter Steinmann Barry Berghout
trompet	– Peter Masseurs Charles Green Jelle Schouten Cyrille van Poucke Huug Steketee
trombone	– Bert Boeren Harry de Lange Hansjörg Fink Nick Danens
bastrombone	– Peter van Klink
tuba	– Donald Blakeslee
piano	– Rob van Kreeveld
gitaar	– Wiek Hijmans
contrabas	– Jan van der Boomen
slagwerk	– Arnout Gerritse
percussie	– Hans van der Meer

viool	– Liesbeth Ackermans Michel François Henriette Luytjes Francesca Monego Vegard Nielsen Jan-Erik van Regteren Altena Renate van Riel Caroline Strumphler (av.) Keiko Takahashi Janke Tamminga Frances The Anita de Vey-Mestdagh
-------	--

altviool	– Roland Krämer Pieter Roosenschoon Eric van der Wel
----------	--

cello	– Daniel Esser Arthur Oomens Truus van Tol
-------	--

contrabas	– Quirijn van Regteren Altena
-----------	----------------------------------

artistieke leiding: Werner Herbers

Muziek van boven de boomgrens

De zinsnede 'er zal een keuze gemaakt worden uit bovenstaande werken' bij het programma-overzicht op pagina 1 lijkt wellicht op een poging onzerzijds om de sfeer van de beroemde jazz-concerten van de jaren vijftig 's avonds Kurhaus, 's nachts Concertgebouw te doen herleven.

Maar de werkelijke reden is van geheel andere aard: op 27 mei, pal vóór de eerste repetities en de deadline van dit boekje, kwam het laatste pakket muziek uit de Verenigde Staten aan. Na bijna drie jaar zoeken en onderhandelen met malafide of zojuist gestorven personen en incompetente instellingen, was het dan toch eindelijk gelukt om beslag te leggen op enkele bekende en vele onbekende werken van de geheimzinnige, legendarische Robert Graettinger.

Het ging om muziek die grotendeels nooit was gespeeld of op de plaat gezet en waarvan het muziekmateriaal slechts instrumentale partijen bleek te bevatten, geen totaalpartituren. Deze omstandigheden maakten een beoordeling van de verschillende stukken vooraf onmogelijk. De repetities onder leiding van Gunther Schuller moesten dus uitkomst brengen. Ze zouden er des te spannender door worden.

Dat een Graettinger-project, ondanks de vele onbekende factoren, een langgekoesterde wensdroom was, lag aan de onvergetelijke indruk die de opname van 1952) van *City of Glass* en *This Modern World*, twee 'grote' werken van Graettinger, op me had gemaakt.

Stan Kenton, de onvermoeibare bigband-leider, komt de eer toe de opname van deze stukken bij Capitol Records te hebben doorgedrukt. Hij geloofde heilig in Graettinger en hoopte met hem een plaats te veroveren in de 'serieuze' concertwereld. Graettinger had in 1947 bij Kenton aangeklopt, met de partituur van *Thermopolae* onder de arm – een meesterlijk stuk, dat begint als *De IJzergietrij* 1926 van de Rus Mossolov, maar dat verder alle elementen van ware bigband-jazz bevat. De werken van Graettinger die in de daaropvolgende jaren op de plaat werden gezet, veroorzaakten grote verdeeldheid onder pers en publiek: 'Shapeless, wandering off into all kinds of unresolved streets and making extremely strident noises throughout.' André Previn Of: 'Het tried to write electronically with conventional instruments.' Drummer Shelly Manne

Pete Rugolo en Franklyn Marks

Op het programma van de Ebony Band staan ook stukken van twee andere Kenton-arrangeurs: Pete Rugolo en Franklyn Marks. Van Marks (1911-1976) is weinig meer bekend dan dat hij componist was van 'modern-klassieke' muziek (en als zodanig zelfs wordt genoemd in het Contemporary American Composers naslagwerk), dat hij *staff arranger* bij NBC was van 1937-'42, freelance-arrangeur van 1942-'55 en vanaf 1955 componist en muziek-directeur bij de Disney-studio's. Van Pete Rugolo, in 1915 in Sicilië geboren, is iets meer bekend. Hij behoorde tot de generatie jazz-componisten en -arrangeurs die studeerde bij Darius Milhaud. Nog tijdens zijn militaire dienstdienst verkocht hij zijn arrangement van *Opus a Dollar Three Eighty* aan Stan Kenton en hij werd medewerker van Kenton tijdens de gloriejaren van diens band, van 1945 tot 1949. Het grote aantal Rugolo-composities dat Kenton op plaat zette, bestrijkt alle genres waarin de band zich manifesteerde. Rugolo was daarna actief als producer en als zodanig betrokken bij de beroemde nonet-sessies van Miles Daves. In de vijftiger jaren begon Rugolo, eerder als zijn meeste collega's uit de jazz-wereld, muziek te schrijven voor film en televisie, waaronder de scores voor *The Thin Man* en *Dr. Kildare*. Rugolo dook vorig op tijdens een Kenton-herdenking in Californië, waar hij zelfs de *Alumni Band* nog dirigeerde in uitvoeringen van eigen werk.

- 4 Maar ook: 'Hier wordt in verklankingen die men niet licht vergeet, méér dan een partituur tot klinken gebracht. Hier worden de grenzen der muziek – zoals wij die tot op heden kenden – op waarlijk geniale wijze overschreden. Met deze suite *City of Glass* wordt de weg gebaad naar een nieuwe muzikale cultuur, naar een vitale, dramatische expressie, welke intelligentie en instinct aan elkander paart.' Paul Lansink in *Glorieuze Klanken*, 1955
- Zelf zei Graettinger: 'Ik leef boven de boomgrens.' En zo klinkt zijn muziek. Het lijkt me een sensatie om die live te kunnen horen.

Robert Frederick Graettinger werd geboren in het stadje Ontario Californië in 1923. Over vroege muzikale activiteiten is niets bekend, wél dat hij gedurende zijn *high school*-tijd saxofoon speelde. Op zeventienjarige leeftijd woonde hij een serie optredens van het orkest van Kenton in Hollywood bij en hij liet bij die gelegenheid een arrangement van eigen hand aan Kenton zien. 'Amateuristisch, maar ambitieus. Ga door!' was diens reactie. Zes jaar later, nadat hij als saxofonist en arrangeur in diverse orkesten gewerkt had bij mensen als Bobby

Sherwood en Benny Carter, engageerde Kenton Graettinger als arrangeur. Die had zijn saxofoon inmiddels aan de wilgen gehangen.

Kenton richtte in 1947 zijn Progressive Jazz Orchestra op, een eerste poging om hogerop te komen. Hij wilde niet meer met een *dance band* optreden in Palladium of het Café Rouge van Hotel Pennsylvania, maar met een echt orkest in Carnegie of Symphony Hall. Graettingers composities kwamen hem daarbij goed van pas. Overigens schreef hij voor Kenton niet alleen progressieve concertstukken. Hij arrangeerde ook *evergreens* voor minder pretentieuze avonden, zoals *You Go To My Head*. In deze stukken herkent men Graettingers originele meesterhand vooral in de intro's en de coda's.

In februari 1948, in het Civic Opera House in Chicago, vond de eerste uitvoering plaats van de suite *City of Glass*. Het was een meerdelig werk ongebruikelijk in de jazz voor bigband en, volgens saxofonist Art Pepper, 'een revolutionaire compositie en een ongelooflijk moeilijke klus – *it was a miracle we got through it*'. Zijn medemusici vonden hem maar een vreemde vogel. 'Weird, a loner, a musical zombie, a living skeleton conducting, frightening...' Van Kenton wilde hij nauwelijks geld, hij woonde op kamers van tien dollar per maand en pleegde roofoverval op zijn gezondheid: hij sliep zelden en werkte als een bezetene. Na de Progressive Jazz-periode Kenton werkte soms projectmatig kwam een nog ambitieuzere onderneming: Innovations in Modern Music. Een orkest met strijkers, en saxofonisten die ook houten blaasinstrumenten konden bespelen (fluit, hobo, klarinet, fagot).

In 1950 deed het orkest zevenenzeventig steden aan en het publiek reageerde met verbijstering, met name op de werken van Graettinger.

Voor dit orkest schreef hij de suite *This Modern World* (nog steeds gedeeltelijk onvindbaar) en een nieuwe, volledig andere versie van *City of Glass*, die nooit in zijn geheel live gespeeld, maar wel integraal op plaat gezet werd. Deze opname bezorgde Graettinger zijn faam bij een kleine schare liefhebbers (ook in Nederland).

Van de tweede, grote versie heeft sindsdien geen uitvoering meer plaatsgevonden, mede omdat de muziek ervan onvindbaar was. De eerste versie beleefde haar herontdekking in de zomer van vorig jaar, tijdens een Kenton-festival in

Een levend skelet dat dirigeerde

'Op een dag speelden we *City of Glass* in Civic Opera House in Chicago. Het was geschreven door Bob Graettinger, een revolutionaire compositie, een ongelooflijk moeilijke muzikale klus; het was een wonder dat we het einde haalden. Bob dirigeerde, een lange, magere man: hij zag eruit als een levend skelet, als een dode met diepliggende ogen, een muzikale zombie. Hij leidde ons door het stuk heen en toen hij klaar was draaide hij zich om naar het publiek en hij knikte, en de mensen deden helemaal niets. De zaal was tot de nok toe gevuld; we hadden ons tijdens het spelen helemaal gegeven, en nu kwam er geen geluid. Zij wisten niet wat te doen, wij evenmin. Ik kijk naar Stan en ik denk: "Wel, wat zal er gaan gebeuren? Wat gaat hij *nu* doen?" Stan keek naar het publiek. Ik zag zijn hoofd, hoe hij frenetisch nadacht, en plotsklaps sprong hij naar het midden van de buhne, wenkte dat we moesten gaan staan, draaide zijn lichaam terug naar het publiek, en bam! Ze begonnen te klappen en ze klapten en klapten en klapten en toen stonden ze op voor een ovatie die misschien wel vijf minuten duurde. Hij deed het helemaal alleen. Stan deed het met die kleine manoeuvre.'

Uit: Straight Life, Art Pepper

Californië. De uitvoering door de Ebony Band van beide versies op een avond betekent een wereldpremière.

6 De ontbinding van het Innovations-orkest (om financiële redenen) betekende tevens het einde van Graettingers werkzaamheden voor Kenton. De korte spanne tijds, die hem tot zijn tragische dood in 1957 nog restte, wijdde hij voornamelijk aan het schrijven van een septet (dat zeker in de toekomst door de Ebony Band zal worden uitgevoerd).

'Een melodramatische post-Wagneriaan, beïnvloed door Schönberg, Bartók en Varèse, een wegbereider voor Ornette Coleman' – van alles werd Graettinger toebedacht. In werkelijkheid was hij een autodidact, nauwelijks muzikaal onderlegd en op zijn beste momenten onvergelijkbaar en ongewoon origineel.

Een fenomeen kortom dat niet vergeten mag worden.

Werner Herbers

Met dank aan Ken Poston, Mark Masters en de bibliotheek van North Texas, Denton, die ons van muziek voorzagen. En aan Bob Brookmeyer, die zo goed de weg wist in het doolhof Californië (volgens de Amerikaanse schrijver Ray Bradbury 'niet de naam van een gebied, maar van een aandoening')

Een stad van glasachtige structuren

Hieronder volgt een beschrijving van City of Glass door Robert Graettinger zelf. Het gaat hierbij om de tweede versie van de suite, voor jazz-ensemble en strijkers.

City of Glass is geïnspireerd op de interactie en de contrasten tussen de energieën en krachten die ik waarneem in de wereld om mij heen. Bij het componeren heb ik geprobeerd om mijn visioenen door de muziek te laten beschrijven. De muziek in dit stuk beschrijft een stad waarin de gebouwen structuren van energie zijn die zich in een voortdurende staat van beweging bevinden en transparant zijn, zodat de beweging van de ene zichtbaar is door de beweging van de andere, in een zich eindeloos herhalend patroon. Een stad van bewegende, glasachtige structuren. Hier overheen is de evolutie of het zich ontvouwen van het werk zelf geprojecteerd, waarbij is geprobeerd om de suggestie van steeds andere maten van belichting te wekken, zoals de verschillende standen van de zon gedurende één en dezelfde dag.

Op basis van deze analogie kan de muziek als volgt worden beschreven:

Deel I: 'The Entrance and the structures' begint met een heel geleidelijke overgang van een ver perspectief dat de hele scène omvat naar een nabij gelegen standpunt vanwaar afzonderlijke onderdelen zichtbaar zijn en waarbij de vroege ochtendzon zo nu en dan wordt weerkaatst door de hoogste punten van de glinsterende architectuur van de stad. Wanneer we eenmaal zijn afgedaald, volgt gedurende de resterende eerste helft van deze beweging een denkbeeldige wandeling door de brede straten van de stad, waarbij de structuren worden getoond, korte tijd worden

ontwikkeld en zo nu en dan in elkaar opgaan om weer nieuwe structuren te vormen.

De tweede helft van deze beweging staat in het teken van een nauwkeurige inspectie van diverse van deze energiemassa's. Hiertoe wordt maar één instrumentenfamilie tegelijk gebruikt, om de suggestie te wekken dat we ons extreem dichtbij bevinden. Om het idee te geven dat de zon inmiddels haar hoogste punt aan de hemel heeft bereikt en dat het in de stad elk moment tot een overeenkomstige climax kan komen, eindigt de eerste beweging in een verwachtingsvolle en opgewonden sfeer.

Deel II: 'Dance at te mirror' speelt zich af op het hoogtepunt van de dag voor een reusachtige spiegel die je in staat stelt om in alle richtingen de torens van de stad te zien; alleen is er nu beweging aan de torens toegevoegd, zodat het lijkt alsof je ze ziet tijdens een wervelende, bezielde dans. Nadat deze dans zijn meest intense moment heeft bereikt, word je plotseling naar buiten geslingerd, als door een centrifugale kracht. Alles is ineens stil.

Deel III: 'Reflections' begint zachtjes en de orkestratie suggereert dat je je tijdens de late namiddag in een tuin bevindt. Maar heel af en toe zijn er door de bladeren heen structuren zichtbaar. Je hebt het gevoel alsof je omhooggaat, alsof je tegen een helling oploopt, en even later kom je bij een open plek. Opnieuw wordt de hele scène van de glazen stad door een ver perspectief omvat. De structuren weerkaatsen nu de vurige gloed van de ondergaande zon. En met het geleidelijk verduisteren van dit beeld eindigt de compositie.

Bob Graettinger

Vertaling: Peter Bergsma

Biografieën

De muzikale activiteiten van **Gunther Schuller** (New York, 1925) reiken van componist en dirigent tot pedagoog, bestuurder, muziekuitgever en platenproducer. Op de leeftijd van zeventien werd hij eerste hoornist van het Cincinnati Symphony Orchestra en twee jaar later kreeg hij dezelfde positie in het Metropolitan Opera Orchestra. Vanaf 1959 wijdde hij zich alleen nog maar aan het componeren. Hij kreeg opdrachten van tal van belangrijke orkesten. Sinds 1980 is hij lid van de American Academy of Arts and Letters. Hij won onder meer de Darius Milhaud Award en de Rogers and Hammerstein Award. Schuller, als dirigent actief over de hele wereld, gaf onder meer les aan Yale University en was van 1963 tot 1984 hoofd van de compositie-afdeling van het Berkshire Music Centre in Tanglewood, waarvan hij nu zestien jaar artistiek leider is. Tijdens zijn directeurschap van het New England Conservatory of Music in Boston (1967-'77) zorgde hij voor een rehabilitatie van het werk van Scott Joplin. Schuller, die ook actief is als publicist, reconstrueerde Charles Mingus' immense laatste compositie *Epitaph* en dirigeerde uitvoeringen ervan over de hele wereld.

Gunther Schuller is op dit moment *editor-in-chief* bij en co-directeur van het Smithsonian Jazz Masterworks Orchestra in Washington, DC.

De **Ebony Band** werd in 1990 opgericht door Werner Herbers, solohoboïst van het Koninklijk Concertgebouworkest en voormalig artistiek leider van het Nederlands Blazers Ensemble. De Ebony Band stelt zich ten doel

moderne, ongebruikelijke en avontuurlijke muziek uit te voeren van – vooral de eerste helft van – deze eeuw. Daarbij is de aandacht vooral gericht op werken van minder bekende componisten, waarvan het moeite waard is ze (opnieuw) uit te voeren. De eerste twee seizoenen waren geheel gewijd aan de Duitse muziek ten tijde van de Weimar Republiek. Ook werd, tijdens het Holland festival 1991, een programma gespeeld met componisten die betrokken waren bij de Spaanse burgeroorlog. Tijdens het festival van Zeeuwsch-Vlaanderen 1992 verzorgde de Ebony Band een programma met als titel *Leonard Bernstein and Friends*. Ook werden dit seizoen twee programma's verzorgd rond het thema *Ontaarde jazz-invloeden*.

Colofon

Dit boekje is een uitgave van:

Holland Festival

Kleine-Gartmanplantsoen 21

1017 RP Amsterdam

telefoon 020.6276566

fax 020.6203459

Muziekcentrum Vredenburg

Postbus 550

3500 AN Utrecht

telefoon 030.334344

fax 030.316522

Ebony Band

Van Breestraat 18

1071 ZP Amsterdam

telefoon 020.6640175

fax 020.6762777